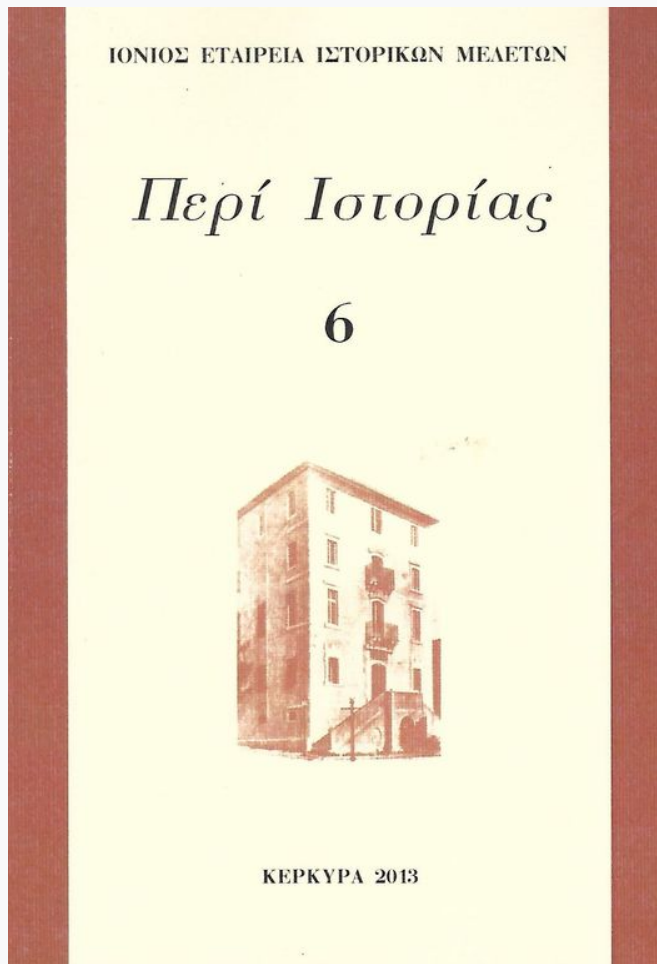


## Peri Istorias

Vol 6 (2013)



Οι “φυγητές”

Μαρία Καμονάχου

doi: [10.12681/p.i.24789](https://doi.org/10.12681/p.i.24789)

### To cite this article:

Καμονάχου Μ. (2020). Οι “φυγητές”. *Peri Istorias*, 6, 127–135. <https://doi.org/10.12681/p.i.24789>

ΟΙ «ΦΥΓΗΤΕΣ»

Πώς να μιλήσει κανείς για τις νομικά και ηθικά παραβατικές πλευρές του έρωτα και της ερωτικής ζωής το 19ο αιώνα; Με την ταχύτητα που αλλάζουν τα ήθη και οι νοοτροπίες, ιδιαίτερα τους δύο τελευταίους αιώνες, όχι μόνο η ερωτική πλευρά των ανθρώπων εκείνης της εποχής φαντάζει απομακρυσμένη αλλά και ο βαθμός της λεγόμενης ενσυναίσθησης των γεγονότων. Οι απόπειρες βιασμού και οι βιασμοί, η παιδεραστία, η ομοφυλοφιλία, η κτηνοβασία, η διακόρευση, τα έκθετα ή οι παιδοκτονίες, οι ιεροδούλες, οι διαπομπεύσεις, οι «σύγγριες», οι διγαμίες και οι πολυγαμίες, οι αιμομιξίες, οι μοιχείες και οι αποπλανήσεις είναι σχεδόν ίδιες. Ωστόσο, όλα τα προαναφερόμενα έχουν τον ίδιο με σήμερα κοινωνικό, οικογενειακό αλλά και προσωπικό αντίκτυπο;

Πώς εγγράφεται ο έρωτας πάνω στα σώματα; Με ποιους τρόπους εκδηλώνεται και πώς οι εκδηλώσεις του οριοθετούνται; Είναι ερωτήματα δυσασπάντητα, αφού πολλά από τα ερωτικά σύμβολα εκπίπτουν από γενιά σε γενιά και καινούργια σύμβολα και κώδικες έρχονται στο προσκήνιο. Ούτε η νομοθεσία μιας εποχής μπορεί να βοηθήσει αποτελεσματικά, ως προς ορισμένα, τουλάχιστον, ζητήματα, αφού συνήθως ξεπερνιέται είτε από κατεστημένες νοοτροπίες (εθιμικό δίκαιο) είτε από την κοινωνική δυναμική.

Επιπλέον, ποιος είναι ο βαθμός προσέγγισης των ανθρωπίνων σωμάτων; Το αγκάλισμα των ομοφύλων, το άγγιγμα, οι θωπιές, ο κοινός ύπνος, η σωματική υπηρεσία προς τους υγιείς αλλά και τους ασθενείς (από το χτένισμα, το απλό ξεψείρισμα των περασμένων εποχών μέχρι τη φροντίδα των πληγών, την τοποθέτηση των βδελλών, τον υποκλυσμό κλπ.) δείχνει ότι τα σώματα κατείχαν άλλοτε μια οικειότητα που σήμερα δεν είναι αποδεκτή ή εγείρει υποψίες ή ακόμα, ιδιαίτερα ως προς τους ανηλίκους, είναι επιρρεπής σε ποινικοποίηση.<sup>1</sup> Τα σώματα απομακρύνθηκαν. Το φυσικό τους εκτόπισμα είναι τώρα κατά τι μεγαλύτερο από αυτά τα ίδια. Συγχρόνως, όμως, η επιτρεπτή απόσταση μεταξύ των ετερόφυλων νέων σωμάτων (σε ορισμένες χώρες και των ομόφυλων) μίκρυνε ή εκμηδενίστηκε παντελώς. Κάποτε ο απροσπέλαστος χώρος γύρω από μια άγαμη κόρη, ο «χώρος της αιδούς», ήταν ευρύς και συγχρόνως συνιστούσε αξία, οιονεί περιουσιακό αγαθό, μια άυλη προίκα. Η διάρρηξη του άβα-

---

<sup>1</sup> Τα σώματα σήμερα των ανηλίκων νομικά και ιδίως κοινωνικά τείνουν προς μια ιεροποίηση, ενώ τα σώματα των υπερηλίκων προς περιθωριοποίηση ή βδελυροποίηση.

του αυτού μπορούσε να επιφέρει τιμωρία ή διαπόμπευση. Μία έκφραση των προηγούμενων αποτελεί το γνωστό μας κούρεμα, που, εκτός των άλλων, σήμαινε υποχρεωτικά και περιορισμό κατ' οίκον, μια *capitis deminutio minima*. Το κούρεμα λειτούργουσε και στο φαντασιακό επίπεδο συρρικνώνοντας την κόρη στο οιονεί ανάπηρο και γυμνό προσωρινά σώμα της, αφού η γυναικεία κόμη αποτελεί το πρώτο φυσικό αλλά και μαγικό ένδυμα.<sup>2</sup> Γιατί τα κομμένα μαλλιά, εκτός από ένα συμβολικό ακρωτηριασμό, συνιστούν και την πλήρη απομάγευση της γυναίκας, την οπισθοχώρηση της γυναικείας υπόστασης στη βρεφική της ηλικία στο σημείο μηδέν στην κλίμακα της γυναικείας μαγείας και γοητείας που η πιο γνωστή παρεκτροπή της είναι τα ξέπλεκα μαλλιά των μαγισσών. Κούρεμα σήμαινε, λοιπόν, κατά μια έννοια και εγκλεισμό σε έναν χώρο προσωρινού έμφυλου αποχαρακτηρισμού.

Ωστόσο, από το 19ο αιώνα, όπως είναι γνωστό, οι γυναίκες, στο συμβατικά λεγόμενο πολιτισμένο κόσμο, κάνουν βήματα έξω από την πραγματική και συμβολική τους περιχαράκωση. Η εκπαίδευση του γυναικείου πληθυσμού κερδίζει ολόένα έδαφος, ιδρύονται σχολεία κορασίδων, οι γυναίκες είναι λόγιες ή φιλοσοφούν. Κατεβαίνουν από τους γυναικωνίτες των εκκλησιών προσεγγίζοντας όλο και περισσότερο το θυσιαστήριο,<sup>3</sup> εργάζονται στις βιοτεχνίες και τις βιομηχανίες πλησιάζοντας όλο και περισσότερο τον εκχρηματισμό, διασκεδάζουν σε πανηγύρια, χορούς, θέατρα, επιδείξεις του δρόμου κλπ. κατακτώντας το χώρο της ανδρικής φυχαγωγίας, με αποτέλεσμα ο ανδρικός και γυναικείος χώρος, με μικρές ή μεγαλύτερες ταλαντώσεις, να συμφύρονται. Την ίδια μάλιστα εποχή στην οποία αναφερόμαστε, δύο γυναίκες έχουν συναφείς με την φυχαγωγία επιχειρήσεις στην πόλη της Κέρκυρας: Πρόκειται για την Perina Bonifacio που έχει κατάστημα μπυλιάρδων στην Calle delle Acque, και την Chiara Marangoni με μπυλιάρδα και τόμπολα στην πλατεία.<sup>4</sup> Ο «χώρος της αιδούς», αναγκαστικά, συρρικνώνεται, αφήνοντας, βέβαια, ανέπαφους θύλακες τοπικούς, μορφωτικούς και κοινωνικούς.

Όλα τα παραπάνω αποτελούν ζητήματα ιδιαίτερης έρευνας. Όπως περαιτέρω διερεύνησης χρήζει και η μικρή αναφορά μας εδώ σε μια ι-

<sup>2</sup> Να σημειώσουμε ότι στην ύπαιθρο το 19ο αλλά και το ήμισυ περίπου του 20ού αιώνα η γυναικεία κόμη είναι ακόμα καλυμμένη. Όταν κάποτε σε μια όχι και τόσο αυστηρά μουσουλμανική αραβική χώρα ρώτησα «γιατί αυτή η γυναίκα φορά μαντήλα», πήρα την απάντηση «μα για να μην φαίνονται τα μαλλιά της».

<sup>3</sup> Βλ. Γ.Α.Κ. – Α.Ν.Κ., «Προσωρινή Διακυβέρνηση Campbell», φάκ. 14/571, επιστολή του ιερ. Χρυσάνθου Κεφαλά προς τον Πρόεδρο της Γερουσίας σχετική με την νεωστί παρατηρούμενη μη συμμόρφωση των γυναικών να οριοθετούνται στους γυναικωνίτες, α. α. 471/1817.

<sup>4</sup> Βλ. Γ.Α.Κ. – Α.Ν.Κ., «Εκτελεστική Αστυνομία», φάκ. 1218, *Registro delle permesse delle caffè semplice, Locande, Bigliardi, ed AffittaLetti, Casini e Scalerie e Osterie*.

διαίτερη κατηγορία γυναικών των περασμένων αιώνων αλλά και του χθες. Πρόκειται για τις γυναίκες που τυπικά και ηθικά διαρρηγνύουν το χώρο της προγαμιαίας γυναικείας αιδούς αλλά και της υποταγής στην πατρική εξουσία και που ονομάζονται στη μεν βόρεια Κέρκυρα «φυγητές» και στη νότια γυναίκες που έφυγαν «με το φύγι» (=με τη φυγή; Με το φυγείν;).<sup>5</sup>

## 1. Οι λόγοι της φυγής

«Φυγητές» ή γυναίκες που έφυγαν «με το φύγι», είναι η κατηγορία των αγάμων γυναικών που εγκαταλείπουν εκούσια<sup>6</sup> και λάθρα την πατρική κατοικία, παίρνοντας μαζί τους ελάχιστα κινητά αγαθά (συνήθως ρούχα) και εγκαθίστανται, μετά από συνεννόηση, στην κατοικία του μελλοντικού τους συζύγου εκβιάζοντας με τον τρόπο αυτό τη συναίνεση των γεννητόρων τους για τον επικείμενο γάμο (από τα μέσα του 20ού αιώνα και μετά συναντάται ο όρος «κλέφτηκε»). Οι συνήθεις λόγοι που οδηγούν τις γυναίκες αυτές σε φυγή, είναι συνήθως η άρνηση των γονέων να συγκατανεύσουν ως προς το πρόσωπο του γαμπρού ή η υποτιθέμενη εκ μέρους της γυναίκας άρνηση των γονέων (π.χ. αν αυτοί σε κάποια στιγμή εκφράστηκαν με αποδοκιμασία για το πρόσωπο του γαμπρού ή αν αυτός ο ίδιος ή η οικογένειά του διάγουν το βίο τους με ηθικούς κώδικες μη αποδεκτούς από την οικογένεια καταγωγής της γυναίκας, οπότε σιωπηρά συνάγεται εκ μέρους της η απόρριψη ενός ενδεχόμενου συνοικεσίου). Επίσης, ενίοτε συμβαίνει, η νεαρή γυναίκα να έχει αρραβωνιαστεί ή να επίκειται ο αρραβώνας της με κάποιον που δεν είναι της αρεσκείας της,<sup>7</sup> αλλά αδυνατεί, λόγω της αιδούς, να προτάξει εκπεφρασμένη άρνηση. Επίσης, ενδέχεται να οδηγηθεί σε φυγή, επειδή «ντρέπεται» να δηλώσει ότι «αγαπά κάποιον»,<sup>8</sup> αφού τέτοιες δηλώσεις συνιστούν ταμπού για τα ήθη της εποχής. Ακόμα, μπορεί η γυναίκα να θεωρεί ότι από τις περιστάσεις (π.χ. λόγω του ότι παρήλθε η συνήθης ηλικία γάμου ή εκ των πραγμάτων έχει ήδη αναλάβει τη φροντίδα κάποιου προσώπου) της επιβάλλεται ηθικά η διαρκής παραμονή στην πατρική κατοικία. Επιπλέον, όταν το

<sup>5</sup> Για τη Λευκίμμη στηρίζομαι στην προφορική μαρτυρία του κ. Σταματέλλου Πανδή.

<sup>6</sup> Παρά το γεγονός ότι συνήθως λέγεται ότι «κλέφτηκαν» ή «έφυγαν κλεφτά», μιλάμε για τις γυναίκες που εγκαταλείπουν την πατρική κατοικία εκούσια, με ελεύθερη βούληση. Στην αντίθετη περίπτωση μιλάμε για «απαγωγή», σπάνιο φαινόμενο αλλά υπαρκτό, που συνήθως γίνεται για λόγους βεντέτας.

<sup>7</sup> Βλ. Γ.Α.Κ. – Α.Ν.Κ., «Εισαγγελέας» (ή «Avvocato Fiscale», αλλά στο εξής «Εισαγγελέας»), φάκ. 40, υποφ. 5, 1821.

<sup>8</sup> Βλ. παρακάτω την περίπτωση της Ανεζίνας Πανδή.

ζευγάρι βρίσκεται στα όρια της συγγένειας.<sup>9</sup> Οι υποθέσεις αυτές συνήθως λήγουν ομαλά, οι γονείς, εκόντες-άκοντες συμφωνούν, ο γάμος τελείται, έστω και με περιστασιακή ψυχρότητα ή αποχή των συγγενών της. Σε περίπτωση δε πλήρους ρήξης (όταν δεν δίδεται τελικά η άδεια από τον πατέρα αλλά από το δικαστήριο) ο χρόνος, άλλοτε ολοκληρωτικά και άλλοτε μερικά, διευθετεί τα διαταραγμένα.

## 2. Η φυγή

Η φυγή σχεδόν ποτέ δεν πραγματοποιείται εν θερμώ. Ήταν οργανωμένη. Οι «φυγητές» έφευγαν μετά από συνεννόηση από το πατρικό τους σπίτι συνήθως νύχτα ή ενωρίς το πρωί, ανάλογα με την απόσταση που είχαν να διανύσουν, κουβαλώντας έναν ή δύο «μπόγους» με τα προσωπικά τους αντικείμενα ή και ορισμένα προικιά κινητά αγαθά. Δεν αποκλείεται και ένα είδος ενδυματολογικής παραπλάνησης, αφού σε μία περίπτωση η διαφυγούσα μεταμφιέζεται σε Αρβανίτισσα (φεύγει σκεπασμένη με μία φλοκάτη και με τουρμπάνι στο κεφάλι).<sup>10</sup> Πολλές φορές υπήρχαν και συνεργοί: Άνδρες, συνήθως συγγενείς ή φίλοι του γαμπρού, τους οποίους ο ίδιος είχε επιστρατεύσει για να διευκολύνουν τη φυγάδευση. Συνήθως την ίδια ημέρα οι γονείς ενημερώνονταν για τη φυγή και την κατάληξη της κόρης σε μια άλλη εστία. Υπάρχουν όμως περιπτώσεις που το ζευγάρι έχει βρει καταφύγιο στο βουνό και που η ανεύρεσή του γίνεται από τους χωροφύλακες.<sup>11</sup> Η άφιξη της κόρης στο σπίτι του μελλοντικού συζύγου συνοδεύεται από σύντομη εχεμύθεια ή απόκριση μέχρι τη νομοτελειακή αποκάλυψή της. Η γρήγορη όμως μετάδοση μιας τέτοιας είδησης αλλά ίσως και οι υπόνοιες εκ μέρους της πατρικής οικογένειας ή οι ενδεχόμενες αποκαλύψεις εκ μέρους τρίτων προσώπων, σε περίπτωση άγνοι-ας της οικογένειας, οδηγούν σύντομα τον πατέρα της με τη συνοδεία του προεστού ή και συγγενικού του προσώπου στην κατοικία του μέλλοντος γαμπρού για τη διευθέτηση του ζητήματος. Δεν λείπουν όμως οι περιπτώσεις που η εγκατάσταση της γυναίκας στην καινούργια εστία σφραγίζεται από τους πυροβολισμούς του μέλλοντα γαμπρού ή των οικείων του, όχι μόνο για να καταστεί το γεγονός γνωστό αλλά και για να καταστεί, προλαβαίνοντας κάθε ενδεχόμενη αντίρρηση ή διάθεση διαπραγματεύσεως εκ μέρους της πατρικής οικογένειας, και τελεσίδικο.<sup>12</sup>

<sup>9</sup> Βλ. Κουρούκλη Μ., *Έργα και ημέρες στην Κέρκυρα*, Αθήνα 2008, σ. 78.

<sup>10</sup> Βλ. Γ.Α.Κ. – Α.Ν.Κ., «Εισαγγελέας», φάκ. 54, υποφ. 17, 1830.

<sup>11</sup> Στο ίδιο, φάκ. 40, ό.π.

<sup>12</sup> Στηρίζομαι και πάλι στην προφορική μαρτυρία του κ. Σταματέλλου Πανδή.

### 3. Οι νομικές συνέπειες γενικά

Σε πολλές περιπτώσεις όμως το 19ο αιώνα οι υποθέσεις αυτές έπαιρναν το δρόμο της δικαιοσύνης. Ενάγων ήταν ο πατέρας ή ο αδελφός της διαφυγούσης και εναγόμενοι αυτή η ίδια, ο εκλεκτός της καρδιάς της και ενδεχομένως οι συνεργοί που διευκόλυναν τη διαφυγή της. Η κατηγορία ήταν μία και τυποποιημένη: *fuga della casa paterna e trasporto degli effetti*.<sup>13</sup> Η νεαρή κοπέλα δεν κατηγορείται μόνο για απομάκρυνση από την πατρική εξουσία, αλλά και για οιονεί κλοπή, αφού και τα κινητά αγαθά ανήκουν στην πατρική κατοικία. Έχουμε και μία περίπτωση που η φυγή διατυπώνεται ως «*fuga della cena paterna*»,<sup>14</sup> φυγή, δηλαδή, από το πατρικό γεύμα, το πατρικό τραπέζι, την εστία. Αυτή η λεκτική διαφοροποίηση είναι και η ακριβής σύνοψη του αδικήματος. Η κόρη «σηκώθηκε και έφυγε» εγκαταλείποντας οριστικά το πατρικό τραπέζι. Και κάτι ακόμα: Αυτή η αποχώρηση που συνοδεύεται αναγκαστικά με διαμετακόμιση κάποιων πραγμάτων (προσωπικά αντικείμενα και λίγα προικιά), αφήνεται να εννοηθεί, υπαρχόντων μάλιστα και συνεργών, ότι ίσως να πρόκειται για κλοπή. Η *casa paterna* –στην πραγματικότητα η πατρική εξουσία–, αποφιλώθηκε από ανθρώπους και αντικείμενα. Δεν είναι αμελητέα η αποφίλωση αυτή για την εποχή εκείνη που ακόμα και ο άντρας, ο γιός της οικογένειας, αν δεν έχει συμπληρώσει το εικοστό πρώτο έτος της ηλικίας του, χειραφετείται από τον πατέρα με συμβολαιογραφικό έγγραφο και με πανηγυρικό τρόπο, και που ακόμα και το «σακκί» του γείτονα, στο οποίο τοποθετήθηκαν τα κινητά αγαθά μιας διαφυγούσης, διεκδικείται σθεναρά από το νοικοκύρη του.<sup>15</sup>

### 4. Οι οικονομικές συνέπειες

Στον Ποινικό Κώδικα του 1844 η εκούσια απαγωγή δεν τιμωρείται, εκτός κι αν η γυναίκα είναι ανήλικη, αν δηλαδή αποπλανήθηκε και ακολούθησε και σαρκική συνάφεια. Η αγωγή στρέφεται εναντίον και των δύο πρωταγωνιστών και ενίοτε και των αποκαλυφθέντων συνεργών τους. Έχει όμως μια συνέπεια οικονομική, σημαντική τόσο για την οικογένεια του γαμπρού όσο και για τη θέση της ίδιας μέσα στη νέα εστία: Η ανήλικη χάνει το δικαίωμα στην προίκα της.<sup>16</sup> Γιατί υπόκειται είτε ούσα ενήλικη είτε ανήλικη στην πατρική εξουσία και ο μόνος τρόπος για να τεθεί εκτός αυ-

<sup>13</sup> Βλ. πάμπολλες τέτοιες περιπτώσεις στο αρχείο του Εισαγγελέα στα Γ.Α.Κ. – Α.Ν.Κ.

<sup>14</sup> Βλ. Γ.Α.Κ. – Α.Ν.Κ., «Εισαγγελέας», φάκ. 176, υποφ. 60.

<sup>15</sup> Στο ίδιο, φάκ. 66, υποφ. 3, Recl. No 900, Repert. No 1021, 28 Μαρτίου 1838.

<sup>16</sup> Βλ. *Codice Civile degli Stati Uniti delle Isole Jonie*, άρθρο 178.

τής είναι να μεταπηδήσει με γάμο στην εξουσία του συζύγου.<sup>17</sup> Έτσι πέραν των κινητών που οι *φυγητές* έπαιρναν με τη φυγή τους, των κινητών εκείνων που πολλάκις αντιμετώπιζονταν σαν κλοπιμαία, δεν δικαιούνται άλλου πράγματος είτε κινητού είτε ακινήτου. Και τα κινητά αυτά είναι, βέβαια, όσα μπορούν να σηκώσουν και να μεταφέρουν οι ίδιες στην πλάτη τους μια νύχτα που την χαρακτηρίζει ο φόβος, η σπουδή, η ενοχή και το άγχος. Η νομική αυτή συνέπεια ενίοτε οδηγούσε πολλές φορές πτωχούς γονείς να υποθάλλουν τη φυγή της ίδιας τους της κόρης (έκαναν, κατά το κοινώς λεγόμενο, «τα στραβά μάτια»).

## 5. Οι κοινωνικές-ψυχολογικές συνέπειες

### α) για την οικογένεια

Το αίσθημα της ντροπής που συνοδεύει οπωσδήποτε το συμβεβηκός της φυγής της νεαρής γυναίκας, είναι φυσικά ανάλογο με τον ηθικό κώδικα της οικογένειας. Οικογένειες με τον τρέχοντα ηθικό κώδικα θεωρούν ότι «ντροπιάστηκαν». Μάλιστα η ντροπή μερικές φορές ξεπερνάει τα όρια της οικογένειας και με το σύστημα των επάλληλων κύκλων επεκτείνεται σε ευρύτερα σύνολα: «Ντρόπιασε το σπίτι της», «ντρόπιασε τη γειτονιά», «ντρόπιασε το χωριό». Οι άρρενες της οικογένειας, πατέρας δηλαδή και γιοί, για κάποιο διάστημα «ντρέπονται να βγουν στο φόρο» θεωρώντας ότι είναι μειωμένου κύρους και αξιοπρέπειας, τα δε εναπομείναντα θήλαα της οικογένειας κατά κάποιο τρόπο στιγματίζονται και δεν μπορούν το ίδιο εύκολα με πριν να ελπίζουν σε έναν καλό γάμο (ο κύκλος της ντροπής πρέπει κι αυτός να ιχνογραφηθεί από εποχή σε εποχή). Η προσβολή, το πλήγμα ή καλύτερα ο κόλαφος που δέχτηκε ο ιερός πατρικός οίκος, είναι αδιαμφισβήτητος. Η τετρωμένη *patria potestas* σημαίνει ηθικό και κοινωνικό υποβιβασμό. Η οικογένεια ταπεινώνεται και καθίσταται ευάλωτη στα βλέμματα, τις χειρονομίες και το λεκτικό των εχθρών της. Ανάλογα αισθήματα ντροπής στην οικογένεια προκαλούσε την ίδια περίοδο αλλά και μέχρι τα μέσα περίπου του 20ού αιώνα το να ασπασθεί μια κόρη το μοναχισμό. Πατέρας και αδελφια ντρέπονται να έχουν μια κόρη και αδελφή «διακοναριά».<sup>18</sup> Μοναχή για την εποχή ίσον ζητιάνα, επαίτιδα, που περιέρχεται τα χωριά για ένα ξεροκόμματο και λίγο λάδι για το μοναστήρι της.

<sup>17</sup> Βλ. *ό.π.*, άρθρο 269. Ο άντρας όμως παύει να υπόκειται στην πατρική εξουσία στις εξής περιπτώσεις: Ενηλικίωση, χειραφεσία πριν την ενηλικίωση, γάμος, οικονομική ανεξαρτησία και χωριστό νοικοκυριό. Βλ. *ό.π.*, άρθρο 167.

<sup>18</sup> Βλ. Δήμητρα Καπελούζου-Βασιλάκη, *Στο καλύβι του Αριά*, Αθήνα 2004, σσ. 178-179.

## β) για τη γυναίκα

Είναι δύσκολο να φανταστούμε σήμερα τι αισθήματα ενοχής και ντροπής προκαλούσε στις αθώες νεαρές κοπέλες τόσο το άτυπο αυτό «αδίκημα» πολλώ δε μάλλον όταν το «αδίκημα» αυτό έπαιρνε την τυπική οδό της δικαιοσύνης. Δηλαδή αν ακολουθούσε εις βάρος της (αλλά και εις βάρος του γαμπρού) σύγχρονη καταγγελία φυγής και ενδεχόμενης κλοπής εκ μέρους του ίδιου της του πατέρα. Ακόμα και το έγκλημα του αγαπημένου της, που κατηγορείται για αποπλάνηση, όπως συμβαίνει και με τα άλλα, ακόμα και πολύ βαρύτερα, σεξουαλικού τύπου εγκλήματα (όπως π.χ. ο βιασμός), δεν στρέφεται τόσο κατά του προσώπου αλλά κατά της οικογένειας, κατά της ιερής casa paterna. Τι είδους αισθήματα προκαλεί η ενσυναίσθηση όλων αυτών στη διαφυγούσα; Είναι δύσκολο να απαντηθεί. Όπως επίσης τι είδους αισθήματα της προκαλεί η διπλή ή η τριπλή εξέτασή της από μαιες σε περίπτωση αγωγής του πατέρα της και σύλληψής της; Ποια είναι η ποινή της; Φυσικά και προβλέπεται ποινή (φυλάκιση) σε περίπτωση deflorazione. Υπάρχει όμως και μία άτυπη ποινή και είναι η εξής: Ισόβια απώλεια της οικογενειακής συμπαραστάσης.<sup>19</sup> Στο εξής η διαφυγούσα δεν μπορεί πια να προσφύγει στην γονεϊκή στοργή ακόμα και σε περιπτώσεις ακραίες, όπως π.χ. ξυλοδαρμού από το σύζυγό της. Η επιλογή του συζύγου έχει γίνει από την ίδια με ελεύθερη βούληση και οφείλει ως εκ τούτου να υποστεί τις συνέπειες σαν να ήταν άνδρας ή χήρα. Και επιπλέον να μη μιλά γι' αυτό. Όπως η προ του γάμου διάρρηξη του χώρου της αιδούς επέφερε ψαλίδισμα των μαλλιών, έτσι και ο γάμος που έγινε κάτω από τις συγκεκριμένες περιστάσεις, επέφερε ψαλίδισμα της γλώσσας. Η νυμφευμένη με τον τρόπο αυτό έπρεπε στο εξής να παραμείνει «βουβή» για την οικογένεια καταγωγής της. Εν ολίγοις τη φυγή ακολουθούσε ένα πολυετές –αν όχι ισόβιο– γλωσσικό ταμπού, ένα επιτίμιο σιωπής ως προς τον τύπο, έκθεση παραπόνων και συνακόλουθα λήψη κάποιων μέτρων (π.χ. διαμεσολαβητικές συστάσεις) και παρηγορία. Η τεμπελιά, η μέθη, ο ξυλοδαρμός από το σύζυγο, ακόμα-ακόμα και η πενία δεν μπορούσαν να συζητηθούν μεταξύ αυτής και της οικογένειας καταγωγής της και παραμένουν υποθέσεις προσωπικές αυτής της ιδίας. Το γλωσσικό ταμπού και συνακόλουθα η απώλεια της παρηγορητικής λειτουργίας της πατρικής οικογένειας ήταν, φαντάζομαι, γι' αυτήν μεγαλύτερη ποινή από την έκπτωση του δικαιώματος της προίκας της.

<sup>19</sup> Εντοπίζεται, φυσικά, μόνο από προφορικές μαρτυρίες, καθόσον η ποινή αυτή είναι άτυπη.

## 6. Η περίπτωση της Ανεζίνας Πανδῆ<sup>20</sup>

Μία τυπική περίπτωση που δεν δημιούργησε ιδιαίτερες περιπλοκές, είναι η περίπτωση της Ανεζίνας Πανδῆ από τα Μελίκια και την αναφέρω για τη θαυμάσια και επιπόλαιη απλότητά της, αλλά και για τη θαυμάσια κρυφή περιπλοκότητά της.

Ένα πρωινό Κυριακής, στις 28 Μαρτίου του 1838, την ώρα που ο αδελφός της Μαρίνος βρισκόταν με όλη του την οικογένεια στην εκκλησία, εκείνη σπάζοντας την κλειδαριά μιας κασέλας, επήρε λίγα νήματα, τέσσερις μπόλιες κίτρινες, μία καμιζιόλα από ύφασμα μπλε με χρυσό γαϊτάνι και φοδραρισμένη η μισή κόκκινη και η μισή άσπρη, δύο πουκαμίσες, ένα ζευγάρι κάλτσες και λίγα μέτρα δαντέλας και, βάζοντάς τα σε ένα σακί, εξαφανίστηκε στο σπίτι του συγχωριανού της και αγαπημένου της Πέτρου Τζουκιά, εκτός, φυσικά, από το σακί που το έκρυψαν στο σπίτι ενός άλλου συγχωριανού, του Τάτζη Κάντα.

Από την ανάκριση προέκυψαν τα εξής: Ο συνεργός Τάτζης Κάντας, μετά από αναζήτηση του προεστού, του παρέδωσε τα πράγματα που διαφυλάχθηκαν στο σπίτι του, αλλά αρνήθηκε να παραδώσει το σακί ισχυριζόμενος ότι είναι του αδελφού του Γιάννη. Οι δύο δε μικροί ήρωες της ιστορίας είπαν:

Πέτρος Πανδῆς: *Με την Ανεζίνα είχα ερωτική ανταπόκριση, από μέρους μου καμμία παρακίνησης δεν έγινε, μόνη της ήλθε την Κυριακή, είμαι έτοιμος να την παντρευτώ μόλις μας δώσει την άδεια ο Δεσπότης. Αυτή είναι ακόμη παρθένος.*

Ανεζίνα Πανδῆ:

Ερώτηση: *Γιατί έφυγες από το σπίτι του αδελφού σου;*

Απάντηση: *Επειδή αγαπούσα τον Πέτρο Τζουκιά, με τον οποίο θα παντρευτώ.*

Ερώτηση: *Πόσον καιρό αγαπίεστε;*

Απάντηση: *Από δεκαπέντε μέρες.*

Ερώτηση: *Γιατί πήρες αυτά τα πράγματα;*

Απάντηση: *Γιατί είναι δικά μου.*

Ερώτηση: *Ο Τσουκιάς σου είπε να φύγεις;*

Απάντηση: *Όχι, μόνη μου έφυγα.*

Ερώτηση: *Ο Τσουκιάς σε άγγιξε παντελώς;*

Απάντηση: *Όχι!*

<sup>20</sup> Βλ. Γ.Α.Κ. – Α.Ν.Κ., «Εισαγγελέας», φάκ. 66, υποφ. 3, ό.π.

Ερώτηση: *Γιατί δεν είπες του αδελφού σου ότι αγαπούσες αυτόν το νέο;*  
Απάντηση: *Γιατί ντρεπόμουν να του το πω.*

Κλείνοντας τη μικρή αυτή αναφορά στις «φυγητές» θέλω να επισημάνω ότι η ερωτική ζωή των ανθρώπων του απώτερου ή πρόσφατου παρελθόντος αποτελεί ακόμα ένα πεδίο ανεξερεύνητο. Το αρχείο δε του Εισαγγελέα που υπάρχει στα Γ.Α.Κ. του Νομού Κέρκυρας, είναι μια πολύ καλή αφετηρία για να ερευνηθούν, εκτός των άλλων,<sup>21</sup> και οι πολλαπλές παραφυσάδες αυτού του ζητήματος (οφείλω δε να επαναλάβω ότι ούτε και οι «φυγητές» έχουν ερευνηθεί επαρκώς, καθόσον υπάρχουν δεκάδες σχετικές δικογραφίες/ανακρίσεις). Επομένως, είναι ανοικτές στην έρευνα, έστω και μέσα από την παραβατικότητα, πολλές εκφάνσεις της ανθρώπινης ζωής.

---

<sup>21</sup> Π.χ. κλοπές, υπεξαιρέσεις, απειλές, τραυματισμοί, ανθρωποκτονίες, παιδοκτονίες, πλαστογραφίες και πλαστοπροσωπίες, φαρμακείες, εμπρησμοί, ζωοκτονίες, τοκογλυφίες, συμμορίες κλπ.



«Paysanne de Corfou».  
Συλλογή Νίκου Δ. Καράμπελα, Πρέβεζα.